

AUTOR

ptk dr hab. Tadeusz Zieliński

t-zielinski@akademia.mil.pl

Wydział Zarządzania i Dowodzenia, ASzWoj

UŻYCIE UZBROJONYCH BEZZAŁOGOWYCH STATKÓW POWIETRZNYCH W KONTEKŚCIE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

*Słowa kluczowe: uzbrojone bezzałogowe statki powietrzne,
międzynarodowe prawo humanitarne, selektywna eliminacja*

Wprowadzenie

Wykorzystanie uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych z militarnego punktu widzenia obejmuje szereg kwestii, związanych przede wszystkim z ich możliwościami bojowymi oraz taktyką użycia. Z drugiej strony, coraz powszechniejsze ich zastosowanie w konfliktach o małej intensywności czy działaniach związanych z walką z terroryzmem powoduje, że pojawia się szereg pytań natury prawnej oraz etycznej. Przykładowo, pytania te pogłębiają się, kiedy bezzałogowe statki powietrzne naruszają przestrzeń powietrzną państw trzecich lub w sytuacjach, w których państwa korzystają z uzbrojonych bezzałogowców do atakowania osób znajdujących się na terytorium innego państwa, w czasie trwania konfliktu zbrojnego lub poza nim. Tego typu transgraniczne wykorzystanie uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych wywołuje kontrowersje i liczne pytania czy jest to legalne z mocy prawa międzynarodowego.

Bez wątplenia, mniejsza liczba ofiar wśród żołnierzy, dzięki użyciu bezzałogowych statków powietrznych, pomaga dłużej utrzymać poparcie społeczne dla operacji militarnych. Stwierdzono również, że stosowanie uzbrojonych bezzałogowców pozwala na znacznie bardziej dokładny wybór celów do rażenia oraz zapewnia odpowiedni czas na podjęcie decyzji i ewentualne uzyskanie porady prawnej. Wymienia się również wady zastosowania uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych, wśród których za kluczową uznaje się domniemane zmniejszenie zahamowań psychologicznych w odniesieniu do osób (operatorów), które sterują i kontrolują bezzałogowy statek powietrzny z dużej odległości – efekt, który często jest określany mianem „PlayStation”. Aktualnie brak jednak wiarygodnych badań potwierdzających występowanie tego zjawiska. Nie jest też do koń-

ca jasne, jakie byłoby jego prawne znaczenie, gdyby udowodniono jego istnienie. Podkreślenia wymaga również fakt, że długotrwałe ataki za pomocą uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych mogą mieć głęboki społeczny i psychologiczny wpływ na ludzi mieszkających na danym obszarze. Wszystkie powyższe wady oraz krytyczne raporty opracowane przez organizacje pozarządowe¹ doprowadziły do publicznej debaty na temat celowości wykorzystania uzbrojonych bezzałogowców. Dlatego poza względami prawnymi wykorzystanie uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych wymaga poważnego rozważenia powiązanych kwestii operacyjnych, psychologicznych oraz politycznych.

Treści niniejszego artykułu odnoszą się wyłącznie do kwestii prawnych dotyczących legalności wykorzystywania uzbrojonych bezzałogowców, w tym przede wszystkim możliwych podstaw prawnych do ich zastosowania, tj. zgody państwa, w którym są używane, istnienia mandatu Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) uprawniającego do użycia siły oraz prawa do samoobrony. Poza niniejszymi kwestiami, które tradycyjnie są objęte *ius ad bellum* (prawo do użycia siły), pojawiają się również pytania dotyczące tego, które systemy prawne są właściwe do regulowania użycia siły z wykorzystaniem bezzałogowych statków powietrznych. W przypadku konfliktu zbrojnego jest to Międzynarodowe Prawo Humanitarne (MPH)², znane również jako *ius in bello*, oraz, w stosownych przypadkach, międzynarodowe prawo praw człowieka (ang. *International Human Rights Law – IHRL*). W sytuacjach, które nie kwalifikują się jako konflikt zbrojny, MPH nie ma zastosowania, a użycie siły jest głównie regulowane przez IHRL. Najbardziej istotnym prawem człowieka jest w tym przypadku prawo do życia. W tym kontekście należy rozważyć dwa aspekty: podstawy prawne i systemy prawne, ponieważ we wszystkich przypadkach, w których użyta zostaje siła (śmiercionośna lub inna), musi występować podstawa prawna do działania, natomiast wykorzystanie jakiegokolwiek broni musi spełniać wymogi prawne regulujące gdzie, w jaki sposób i przeciwko komu siła może zostać użyta. Analizując system prawny odnoszący się do powyższych kwestii, należy również wziąć pod uwagę geograficzne i czasowe ograniczenia MPH, szczególnie kwestię tego, czy konflikt zbrojny w/pomiędzy

---

¹ Zob. *Living Under Drones: Death, Injury and Trauma to Civilians from US Drone Practices in Pakistan*, September, 2012, Stanford International Human Rights and Conflict Resolution Clinic, Global Justice Clinic at NYU School of Law, <http://chrj.org/wp-content/uploads/2012/10/Living-Under-Drones.pdf> [dostęp: 05.07.2017].

² Międzynarodowe Prawo Humanitarne określane również jako międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych to *zespół norm ustanowionych przez umowy międzynarodowe lub zwyczaj międzynarodowy, mających na celu ograniczenie prawa stron konfliktów zbrojnych międzynarodowych i niemiędzynarodowych do stosowania metod i środków walki w celu ochrony osób i dóbr przed skutkami takich konfliktów*, R. Jasica, *Upowszechnianie znajomości międzynarodowego prawa humanitarnego w siłach zbrojnych*, ZN WSO im. S. Czarnieckiego, nr 2/1997, Wrocław, 1997, s. 80; Zob. także: L. Antonowicz, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, PWN, Warszawa, 1994, s. 220.

poszczególnymi państwami może „podróżować” wraz z bojownikiem, który przenosi się do państwa trzeciego. Tym samym treści niniejszego artykułu odpowiadają na zasadnicze pytanie problemowe: **jak, z punktu widzenia prawa międzynarodowego, należy oceniać legalność użycia siły z zastosowaniem uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych, szczególnie w odniesieniu do rozróżnienia pomiędzy sytuacjami: konfliktu zbrojnego oraz poza kontekstem konfliktu zbrojnego?**

Podstawy prawne do użycia siły

Obecnie bezzałogowe statki powietrzne są użytkowane w wielu zastosowaniach przez coraz większą liczbę państw zarówno w ramach, jak i poza kontekstem konfliktu zbrojnego. Stosowanie uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych jest zjawiskiem młodszym, które znacznie zwiększyło się w ciągu ostatniej dekady. Obecnie trzy państwa skutecznie stosują uzbrojone bezzałogowce: Stany Zjednoczone, Izrael oraz Wielka Brytania. Używa się ich w kilku innych państwach, ale brak wiarygodnych danych informujących o bojowym wykorzystaniu. Znane są również przypadki wykorzystania uzbrojonych bezzałogowców przez podmioty niepaństwowe (np. Hezbollah). Jedno z podstawowych pytań związanych z wykorzystaniem uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych odnosi się do legalności ich wykorzystania. Wskazuje się, że użycie tego rodzaju środka walki ułatwia państwu podjęcie decyzji o stosowaniu śmiertelnej siły poza granicami własnego kraju w związku z ograniczeniem kosztów finansowych oraz politycznych. Brak lub obniżenie ryzyka politycznego opiera się na fakcie, że bezzałogowe statki powietrzne są sterowane przez personel lokowany wiele kilometrów od miejsca ataku, który nie jest bezpośrednio zagrożony. Powszechnie uważa się również, że bezzałogowce są znacznie tańsze w produkcji, a tym samym ich potencjalne straty są także mniej kosztowne w porównaniu do innych typów statków powietrznych³.

Odnosząc się do funkcjonujących norm prawnych, należy stwierdzić, że uzbrojone bezzałogowe statki powietrzne nie są środkiem walki zabronionym przez jakikolwiek międzynarodowy traktat lub prawo zwyczajowe. Odległość od potencjalnego przeciwnika nie jest także unikalną cechą bezzałogowców, jeżeli porównamy je do innych systemów uzbrojenia, np. pocisków balistycznych czy nawet artylerii. Nie ma również żadnej wyróżniającej cechy samej technologii, która sugerowałaby, że nie mogą być one wykorzystywane w sposób zgodny z odpowiednimi normami między-

---

³ M. J. Boyle, *The Costs and Consequences of Drone Warfare*, International Affairs, Vol. 89, No. 1, January, 2013, s. 22, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-2346.12002/abstract> [dostęp: 05.07.2017].

narodowymi. Wiele uzbrojonych bezzałogowców, które stosuje się obecnie, posiada urządzenia podobne do używanych w załogowych statkach powietrznych, ale głównym wyróżnikiem jest to, że są one w stanie przebywać nad danym obszarem przez dłuższy okres czasu w celu identyfikacji i ewentualnych uderzeń na wyselekcjonowane cele. To zapewnia personelowi zwiększone możliwości w zakresie wyboru czasu ataku, co w konsekwencji przekłada się na ograniczenie start i zniszczeń niezamierzonych (ang. *collateral damage*), szczególnie w odniesieniu do środowiska cywilnego. Ataki mogą również zostać wstrzymane w bardzo krótkim czasie, co nie zawsze jest możliwe w przypadku innych systemów uzbrojenia. Uogólniając, operatorzy uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych mają większe możliwości w zakresie świadomości sytuacyjnej, a tym samym zwiększoną zdolność do podejmowania niezbędnych środków ostrożności w ataku oraz przestrzegania innych zasad prowadzenia działań wojennych. Powyższe skłania do konstatacji, że bezzałogowe statki powietrzne mogą być preferowaną opcją dla niektórych operacji z punktu widzenia międzynarodowego prawa humanitarnego⁴.

Należy również zauważyć, że wszelkie zakazy dotyczące wykorzystania określonego rodzaju broni na podstawie traktatów międzynarodowych i prawa zwyczajowego mają również zastosowanie do uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych, np. wystrzelenie z bezzałogowca zakazanych typów broni jak broń chemiczna lub broń biologiczna byłoby naruszeniem międzynarodowego prawa. Podobnie państwa będące stronami Konwencji o Zakazie Użycia Amunicji Kasetowej nie mogą wykorzystywać bezzałogowych statków powietrznych do odpalania amunicji kasetowej. Użycie broni zapalającej z bezzałogowych statków powietrznych również podlega określonym ograniczeniom na mocy zwyczajowego międzynarodowego prawa humanitarnego, a państwa będące stronami Protokołu III do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych podlegają dodatkowym ograniczeniom⁵. Można zatem uznać, że prawdziwy test legalności wykorzystania uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych nie jest związany z cechami samej platformy przenoszącej uzbrojenie – pod warunkiem, że proces namierzania i odpalania pozostaje pod kontrolą człowieka – lecz z chęcią i zdolnością osób dowodzących i operujących bezzałogowe statki powietrzne w operacjach do wykorzystywania ich w ramach istniejących międzynarodowych ram prawnych.

---

⁴ I. Henderson, B. Cavanagh, *Unmanned Aerial Vehicles: Do They Pose Legal Challenges?*, [w:] H. Nasu, R. McLaughlin (red.), *New Technologies and the Law of Armed Conflict*, Springer, Berlin, 2014, s. 203-204.

⁵ Zob. *Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki*, Genewa, 10 października, 1980 r., Dz. U. z 1984 r., nr 23, poz. 104.

Jedną ze znaczących kontrowersji związanych z użyciem uzbrojonych bezzałogowców jest ich wykorzystanie do tzw. selektywnej eliminacji (ang. *targeted killing*). Należy wyraźnie zaznaczyć, że termin selektywna eliminacja nie ma umocowania w prawie międzynarodowym, to znaczny, nie istnieje w pełni akceptowalna jego definicja. Pojawienie się tego terminu wynika głównie z praktyki sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych oraz Izraela. Pomijając spory natury terminologicznej, termin „selektywna eliminacja” należy rozumieć jako *śmiercionośny atak na osobę, podjęty nie tyle na podstawie okoliczności, że dana osoba jest kombatantem, co raczej w przypadku, gdy państwo uważa daną jednostkę za stwarzającą zagrożenie z uwagi na jej działalność i decyduje się ją „wyeliminować”, nawet gdy nie jest ona bezpośrednio zaangażowana w działania zbrojne*⁶. Państwa posługujące się selektywną eliminacją jako narzędziem realizacji polityki bezpieczeństwa wskazują na terrorystów jako cele osobowe selektywnej eliminacji, jednak mimo wielu regulacji prawnych i rozważań, sama instytucja nie jest prawnie jednoznacznie zdefiniowana. Stąd selektywna eliminacja może oznaczać eliminowanie pojedynczych osób (na przykład podejrzanych o terroryzm, kombatanatów w międzynarodowym konflikcie zbrojnym) przy użyciu różnych środków, w tym uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych. Należy podkreślić, że selektywna eliminacja może być stosowana w warunkach konfliktu zbrojnego oraz w warunkach pokoju. Konsekwentnie w jednym i drugim przypadku prawo mające zastosowanie i określające legalność selektywnej eliminacji będzie inne⁷.

Przestrzeń powietrzna danego państwa jest częścią jego terytorium, a więc jest w jego wyłącznej jurysdykcji. Wtargnięcie na terytorium obcego państwa bez jego zgody jest naruszeniem suwerenności tego państwa. Wejście w przestrzeń powietrzną danego państwa jest dopuszczalne zgodnie z uznaną podstawą prawną, w tym poprzez uzyskanie zgody od danego państwa (przyznanej na podstawie dwustronnego lub wielostronnego traktatu lub systemu traktatów lub w inny sposób). W kontekście lotnictwa cywilnego występuje wielostronny system traktatów, który reguluje prawo międzynarodowych lotów komercyjnych do przelatywania lub lądowania na terytoriach innych państw⁸. Państwowy statek powietrzny (wszystkie statki powietrzne używane do celów wojskowych, porządku publicznego lub rządowych) może w zasadzie wejść w przestrzeń powietrzną obcego państwa wyłącznie po przyznaniu wyraźnej zgody w odniesieniu do jednego lub większej ilości konkretnych lotów. Ponadto zgoda

---

⁶ *Report of the Expert Meeting on the Right to Life in Armed Conflicts and Situations of Occupation*, University Centre for International Humanitarian Law, Geneva, 1-2 September, 2005, sec. E.

⁷ Zob. A. Entous, S. Gorman, J.E. Barnes, *U.S. Tightens Drone Rules*, Wall Street Journal, 4 November, 2011.

⁸ Zob. *Konwencja o międzynarodowym lotnictwie cywilnym*, podpisana w Chicago dnia 7 grudnia 1944 r. – *Konwencja chicagowska*, Dz. U. z 1959 r., nr 35, poz. 212 z późn. zm.

udzielona cywilnemu statkowi powietrznemu na przelot przez terytorium innego państwa nie obejmuje sytuacji, kiedy na jego pokładzie znajduje się uzbrojony personel wojskowy lub sprzęt wojskowy. W przypadku braku konkretnej zgody wejście w przestrzeń powietrzną obcego państwa i użycie siły są dozwolone wyłącznie na podstawie innej, uznanej podstawy prawnej, tj. mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ lub prawa do samoobrony. Zasadniczo powyższe ustalenia odnoszą się również do bezzałogowych statków powietrznych, w tym uzbrojonych.

Pierwszą z opcji, które należy rozważyć w kontekście wykorzystania przestrzeni powietrznej danego państwa do ataków z użyciem uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych, jest **zgoda danego państwa** na takie działanie. Zgoda udzielona przez państwo terytorialne, w którym przeprowadzony zostaje atak z wykorzystaniem uzbrojonego bezzałogowego statku powietrznego oznacza, iż takie działanie nie jest uważane za naruszenie zakazu użycia siły. Zgoda musi być ważna, a operacja nie może przekraczać ograniczeń określonych w niniejszej zgodzie. Ponadto zgoda musi zostać udzielona wcześniej lub w tym samym czasie, w którym przeprowadzana jest operacja. Zgoda udzielona po zdarzeniu jest uznawana za zrzeczenie się lub przyzwolenie i powoduje utratę prawa do pociągnięcia drugiego państwa do odpowiedzialności. Zgoda jest ważna tylko wtedy, gdy jest dobrowolna, tzn. nie jest przyznawana pod przymusem. Musi również zostać udzielona przez kompetentny organ lub instytucję państwa, w którym działanie ma zostać przeprowadzone. W tym kontekście istotne są praktyczne procedury danego państwa, a także inne okoliczności pokazujące, że jego zamiarem było uznanie określonej osoby za reprezentującą państwo w tym celu, np. ma to zastosowanie do zgody udzielanej przez ministrów obrony lub naczelnych dowódców. Głowy państw, szefowie rządów i ministrowie spraw zagranicznych są automatycznie uważani za reprezentujących swoje państwo. Państwo udzielające zgody ma prawo dołączyć określone warunki do swojej zgody, pamiętając, że nie mogą one być sprzeczne z innymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego. Rzeczywista zgoda musi być dostatecznie szczegółowa. Ogólna umowa (dwustronna lub inna) o współpracy wojskowej w celu utrzymania pokoju i bezpieczeństwa albo w celu strzeżenia granic nie może być uważana za zgodę lub zaproszenie do rozmieszczenia personelu wojskowego lub użycia siły. Państwo, któremu udzielono zgody, nie może przeprowadzać innych działań, niż te uzgodnione, chyba że zostanie udzielona odrębna zgoda. Państwo udzielające zgody oraz państwo otrzymujące zgodę muszą koniecznie spełniać wymogi ustanowione przez prawo międzynarodowe do użycia siły. Zgoda nie musi zostać podana do wiadomości publicznej pod warunkiem, że spełnia inne wymagania dotyczące ważnej zgody, zgodnie z tym, co określono powyżej. Jednakże istnienie zgody nigdy nie może być domniemywane. Jeśli jedno

państwo pozwala innemu państwu na korzystanie z jego baz lotniczych do przeprowadzania operacji za pomocą bezzałogowych statków powietrznych lub innych operacji mających na celu zbieranie danych wywiadowczych do bezpośredniego użycia w operacjach z ich użyciem, to może być to również postrzegane jako forma dorozumianej (lub „milczącej”) zgody na przeprowadzanie operacji z użyciem bezzałogowców⁹. Otwarcie przestrzeni powietrznej dla bezzałogowych statków powietrznych również może być postrzegane jako dowód, iż została udzielona dorozumiana zgoda. Jednakże może to być ustalane wyłącznie dla konkretnych przypadków, z uwzględnieniem wszystkich istotnych faktów. W zasadzie zgoda może zostać wycofana w każdej chwili, chyba że uzgodniono inaczej (na przykład na mocy postanowień traktatu). Żadne państwo nie może godzić się na łamanie praw człowieka. W sprawach związanych z dorozumianą zgodą mogą powstać wątpliwości co do tego, czy zgoda została faktycznie udzielona. Ponadto w przypadku „państw upadłych” lub państw uwikłanych w wojnę domową nie zawsze jest jasne, kto jest upoważniony do wypowiedzenia się w imieniu państwa. Są to pytania dotyczące ogólnego prawa międzynarodowego, a odpowiedzi nie będą wyłącznie miały zastosowania do użycia siły za pomocą uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych. Pojawiły się one w szczególności w związku z atakami uzbrojonych bezzałogowców, a konkretnie z atakami sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych w Pakistanie, ponieważ nie jest jasne, czy Pakistan się na nie zgodził¹⁰.

Druga możliwa podstawa prawna do użycia siły, w tym z wykorzystaniem uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych, **wynika z Karty ONZ**. Ze względu na główną rolę Rady Bezpieczeństwa ONZ, polegającą na przywracaniu i utrzymywaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, może ona wydać mandat uprawniający do użycia siły. Mandat może zezwalać na użycie siły w celu osiągnięcia konkretnych celów, np. poprzez użycie sił pokojowych ONZ. Alternatywnie, Rada Bezpieczeństwa ONZ może wydać ogólny mandat upoważniający jedno państwo członkowskie lub ich większą liczbę do *podjęcia wszelkich niezbędnych środków* w celu utrzymania, przywrócenia lub pomocy w przywróceniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa¹¹. W każdym z powyższych przypadków mandat nie musi zawierać konkretnego odniesienia do możliwości wykorzystania uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych, jeśli można rozsądnie założyć, iż jest to zgodne z warunkami i celami danego mandatu, np. jeżeli

---

⁹ *Drones: Myths and Reality in Pakistan*, Asia Report No. 247, International Crisis Group, 21 May, Brussels, 2013, s. 1, 3-5.

¹⁰ Zob. *Pervez Musharraf admits permitting „a few” US drone strikes in Pakistan* [online], The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2013/apr/12/musharraf-admits-permitting-drone-strikes> [dostęp: 07.07.2017].

¹¹ Zob. Rozdział VII Karty Narodów Zjednoczonych.

mandat pozwala, aby siły pokojowe ONZ podejmowały działania przeciwko uzbrojonym organizacjom działającym w danym państwie, to wykorzystanie bezzałogowych statków powietrznych mogłoby pomóc we wdrożeniu mandatu poprzez przeprowadzanie misji rozpoznawczych, misji obserwacyjnych oraz innych powiązanych misji w celu wsparcia wojsk lądowych. Takie działania mogą obejmować nawet użycie siły z powietrza przy pomocy bezzałogowych statków powietrznych, o ile jest to zgodne z mandatem. Mandat Rady Bezpieczeństwa ONZ nie musi zapewniać konkretnego i wyraźnego zezwolenia na wykorzystanie uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych. Praktyka Rady Bezpieczeństwa ONZ wskazuje, że mandat określa ogólne cele i założenia dla danej misji, natomiast konkretne sposoby wdrożenia mandatu są wymieniane bardzo rzadko, zazwyczaj wcale. Wykorzystanie określonych broni oraz systemów uzbrojenia zależy od tego czy mogą one być racjonalnie uznane za zgodne z konkretnym mandatem. Jeśli tak, to użycie broni lub systemu uzbrojenia jest w zasadzie dozwolone. Oczywiście Rada Bezpieczeństwa ONZ jest upoważniona do określenia konkretnych ograniczeń. Upoważnienie do użycia siły może oznaczać, że występuje sytuacja konfliktu zbrojnego, a w takim przypadku mają zastosowanie zasady MPH odnoszące się do prowadzenia działań wojennych.

Trzecią podstawą prawną do użycia siły jest **prawo do samoobrony**. Niniejsze prawo jest uzależnione od szeregu warunków prawnych. Ponieważ prawo do samoobrony jest oparte na Karcie ONZ oraz zwyczajowym prawie międzynarodowym, warunki określone zarówno w jednym, jak i w drugim, muszą zostać spełnione. Artykuł 51 Karty ONZ stanowi, że prawo do samoobrony może być wykorzystane wyłącznie w przypadku zbrojnej napaści (lub bezpośredniego zagrożenia taką napaścią), oraz że niniejsze prawo pozostaje w mocy do czasu, aż Rada Bezpieczeństwa ONZ podejmie środki niezbędne do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa¹². Według interpretacji sądów międzynarodowych, uchwał interpretacyjnych przyjętych przez Zgromadzenie Ogólne ONZ oraz literatury z zakresu publicznego prawa międzynarodowego, zbrojna napaść musi wiązać się z użyciem siły zbrojnej o stosunkowo znaczącym charakterze, która przekracza poziom incydentu zbrojnego na małą skalę lub przemocy karnej¹³. Atak musi zostać wyprowadzony lub nakierowany

---

¹² Tamże, art. 51.

¹³ Zob. S. Ratner, *Self-Defense Against Terrorists: The Meaning of Armed Attack*, [w:] L. van den Herik, N. Schrijver (red.), *Counter-Terrorism Strategies in a Fragmented International Legal Order: Meeting the Challenges*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013; Y. Dinstein, *War, Aggression and Self-Defence*, 5th ed., Cambridge University Press, Cambridge, 2011; T.D. Gill, *Legal Basis of the Right of Self-Defence under the UN Charter and under Customary International Law*, [w:] T.D. Gill, D. Fleck (red.), *The Handbook of the International Law of Military Operations*, Oxford University Press, Oxford, 2010, s. 187-198;

spoza państwa, które zostaje zaatakowane. Napaści zbrojne mogą być przeprowadzane bezpośrednio (przez jedno państwo przeciwko drugiemu) lub pośrednio (przez grupę zbrojną kierowaną przez państwo lub przy znaczącym udziale państwa). Poza tymi powszechnie przyjętymi założeniami, napaść zbrojna może zostać przeprowadzona przez zorganizowaną grupę zbrojną, która jest autonomiczna (tzn. nie jest zależna od państwa) i operuje z wewnątrz obcego państwa, nie będąc przy tym kierowana przez to państwo, lecz przy większym lub mniejszym stopniu tolerancji lub wsparcia dla działań takiej grupy ze strony tego państwa. Sporną kwestią pozostaje, czy ta ostania forma napaści zbrojnej jest wystarczająca, aby uzasadnić wykonywanie prawa do samoobrony. Jednakże, stosowność tego prawa w odpowiedzi na tego typu napaść jest coraz częściej akceptowana pod warunkiem, że taki atak jest wystarczająco poważny co do skali i skutków, aby mógł być porównany do ataku przeprowadzonego przez państwo¹⁴.

Poza wystąpieniem zbrojnej napaści zwyczajowe prawo międzynarodowe wymaga, aby prawo do samoobrony było wykorzystywane zgodnie z kryteriami konieczności, proporcjonalności i bezpośredniości. Stanowią one, że: a) prawo do samoobrony pozostaje w mocy tak długo, jak długo trwa napaść zbrojna lub bezpośrednie zagrożenie napaścią zbrojną; b) w danych okolicznościach nie może być żadnego alternatywnego sposobu na odparcie lub uniemożliwienie napaści; c) działanie obronne musi zostać zaplanowane w taki sposób, aby odeprzeć atak, zapobiec dalszym atakom i nie angażować większej siły niż siła wymagana do osiągnięcia niniejszego celu; oraz d) działanie obronne musi zostać podjęte w rozsądnym czasie, w świetle istotnych okoliczności, takich jak konieczność ustalenia tożsamości atakującego i rozmieszczenia sił zbrojnych. Innymi słowy, samoobrona oznacza legalne użycie proporcjonalnej siły przeciwko zbrojnej napaści, gdy nie istnieją właściwe, alternatywne sposoby na odparcie ataku i zapobiegnięcie jego kontynuacji. Alternatywy obejmują adekwatne środki zbiorowe ustanowione przez Radę Bezpieczeństwa ONZ lub w szczególności, w przypadku ataków przez grupę zbrojną, adekwatne egzekwowanie prawa przez państwo, gdzie grupa jest zlokalizowana, i z którego przeprowadza działania.

Gdy prawo do samoobrony ma zastosowanie, to siła może zostać użyta na powyższych warunkach przeciw państwu lub podmiotowi, który jest w trakcie przeprowadzania oraz/lub kierowania zbrojną napaścią, dopóki odpieranie ataku lub zapobieganie jego kontynuacji z tego samego źródła będzie konieczne. Prawo do samoobrony nie może być wykorzystywane na terytorium państwa, które podejmuje adekwatne środki w celu zapobieżenia, aby jego terytorium było wykorzystywane do przeprowadzania ata-

---

T. Ruys, *Armed Attack and Article 51 of the UN Charter*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

¹⁴ Zob. Rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1368 i 1371 z 2001.

ków na inne państwa, lub na terytorium państw trzecich niezaangażowanych we wcześniejszy atak z innego państwa. Jeżeli zapobiegnięto atakowi i nie ma bezpośredniego, wyraźnego zagrożenia dalszym atakiem z tego samego źródła w najbliższej przyszłości, to prawo do samoobrony nie ma dłużej zastosowania. Przy wykonywaniu prawa do samoobrony wykorzystanie bojowych bezzałogowych statków powietrznych samych w sobie nie jest zabronione, dlatego mogą być wykonywane różne rodzaje misji z ich użyciem, włączając w to ataki na osoby oraz/lub obiekty w niezbędnym i proporcjonalnym zakresie, jak opisano powyżej. Jednakże posiadanie ważnej podstawy prawnej do użycia siły nie może być rozpatrywane odrębnie od innych czynników. Działanie podjęte w celu realizacji prawa do samoobrony musi być zgodne z obowiązującymi systemami prawnymi, które regulują użycie siły, jak podano poniżej. Należy zaznaczyć, że system prawny regulujący samoobronę niczym się nie różni w przypadku stosowania uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych.

Obowiązujące systemy prawne regulujące użycie uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych

Poza powołaniem się na ważną podstawę prawną, każde użycie siły musi być zgodne z obowiązującym systemem prawnym. Podstawa prawna odnosi się do kwestii, czy siła może zostać użyta, natomiast system prawny reguluje, w jaki sposób, gdzie i przeciwko komu siła może zostać użyta. W sytuacji użycia siły w kontekście konfliktu zbrojnego, podstawowym, obowiązującym systemem prawnym mającym zastosowanie jest MPH oraz IHRL.

W warunkach międzynarodowego konfliktu zbrojnego pomiędzy państwami stosowalność międzynarodowego prawa humanitarnego jest ograniczona do terytorium wojujących państw. Terytorium państw trzecich (neutralnych) jest w zasadzie nienaruszalne. W przypadku międzynarodowych konfliktów zbrojnych pomiędzy jednym państwem lub ich większą liczbą oraz jedną zorganizowaną grupą zbrojną lub ich większą liczbą, także pomiędzy takimi grupami, w zasadzie MPH ma zastosowanie wyłącznie do terytorium państwa, w którym ma miejsce konflikt. Stosowalność MPH może zostać rozszerzona, jeżeli konflikt obejmie również inne państwo w przypadkach, w których niektóre lub wszystkie siły zbrojne jednej z wojujących stron przeniosą się na terytorium innego, zwykle sąsiadującego, państwa i kontynuują działania wojenne stamtąd. MPH nie ma zastosowania do terytorium państwa trzeciego tylko dlatego, że jeden lub większa ilość członków sił zbrojnych strony wojującej, fizycznie znajduje się na terytorium danego państwa trzeciego. MPH będzie miało zastosowanie wy-

łącznie wtedy, gdy działania wojenne są prowadzone z terytorium państwa trzeciego, a władze tego państwa zaniedbują lub nie są zdolne do podjęcia adekwatnych środków, aby temu zapobiec.

Ataki za pomocą uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych nie mogą być skierowane przeciwko cywilom, chyba że biorą oni bezpośredni udział w działaniach wojennych. *Bezpośredni udział w działaniach wojennych* powinien być interpretowany zgodnie z kluczowymi kryteriami sformułowanymi w Wytycznych Interpretacyjnych dotyczących Koncepcji Bezpośredniego Udziału w Działaniach Wojennych na mocy Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża (MKCK)¹⁵. Z kolei ataki wykonywane z użyciem bezzałogowych statków powietrznych w ramach selektywnej eliminacji są zgodne z prawem wyłącznie, jeżeli skierowane są przeciwko prawnie uzasadnionemu celowi wojskowemu oraz jeśli inne warunki do przeprowadzenia ataku, określone w MPH, zostały spełnione. Jeżeli występują wątpliwości, co do statusu danej osoby jako prawnie uzasadnionego celu, atak nie może zostać przeprowadzony. Fakt, że dana osoba należy do określonej grupy wiekowej, że jest obecna na obszarze wykonywanych operacji lub że jej wygląd zewnętrzny pasuje do określonego profilu, nie jest sam w sobie wystarczający, aby taka osoba została uznana za prawnie uzasadniony cel. Atak lub zaplanowany atak przeprowadzany za pomocą uzbrojonego bezzałogowego statku powietrznego, niezależnie od tego czy jest on skierowany przeciwko konkretnej osobie czy też nie, jest zgodny z prawem w kontekście MPH, jeżeli: a) ma miejsce konflikt zbrojny; b) atak jest przeprowadzany w obszarze, w którym MPH ma zastosowanie; c) atak jest zgodny ze wszystkimi obowiązującymi przepisami i ograniczeniami dotyczącymi prowadzenia działań wojennych. Fakt, że namierzone osoby w wielu przypadkach nie mogą bronić się przed takim atakiem, nie umniejsza jego legalności. Działania wojenne w kontekście konfliktu zbrojnego nie są wydarzeniem sportowym i MPH nie wymaga, aby przeciwnicy mieli równe szanse w działaniach bojowych. Ponadto wiele innych systemów uzbrojenia ma zastosowanie w celu atakowania przeciwników z krótszej lub dalszej odległości oraz aby zmaksymalizować przewagę atakującej strony, stąd bezzałogowe systemy powietrzne nie są jedynymi¹⁶.

---

¹⁵ *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation on Hostilities under International Humanitarian Law*. Wytyczne zostały przyjęte w dniu 26 lutego 2009 roku przez Zgromadzenie Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża. Wytyczne powstały w wyniku konsultacji z ekspertami pod kierunkiem N. Melzera w latach 2003-2008; zostały opublikowane w *International Review of the Red Cross*, nr 872/2008, s. 991.

¹⁶ A. Szpak, *Selektywna eliminacja w międzynarodowym prawie humanitarnym*, [w:] D. R. Bugajski (red. nauk.), *Międzynarodowe Prawo Humanitarne. Tom IV. Selektywna eliminacja i rozkaz wojskowy*, Wydawnictwo Akademickie Akademii Marynarki Wojennej, Gdynia, 2013, s. 38-39.

W sytuacji, gdy nie występuje konflikt zbrojny to transgraniczne wykorzystanie uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych jest w zasadzie regulowane przez międzynarodowe prawo praw człowieka oraz, w szczególności, przez prawo do życia. W sytuacjach, w których siła jest stosowana w państwach trzecich, pojawia się kwestia eksterytorialnej stosowalności praw człowieka. Międzynarodowe sądy praw człowieka i inne instytucje mają różne poglądy w kwestii eksterytorialnej stosowalności praw człowieka, tym samym nie ma jednoznacznych rozstrzygnięć w przedmiotowej sprawie. Odnosząc się do selektywnej eliminacji z użyciem uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych poza kontekstem konfliktu zbrojnego, należy zauważyć, że jest ona zakazana w praktycznie wszystkich sytuacjach, poza najbardziej wyjątkowymi i podlega ściśle określonym warunkom. Niniejsze sytuacje są ograniczone do obrony własnej osoby lub osoby trzeciej przed bezpośrednim zagrożeniem poważną przemocą, zapobiegnięciem ucieczce osoby, która jest podejrzana lub została skazana za wyjątkowo poważne przestępstwo lub zahamowaniem brutalnego powstania, gdy bezwzględnie konieczne jest wykorzystanie tych środków (tj. selektywnej eliminacji) w celu utrzymania lub przywrócenia porządku publicznego i bezpieczeństwa publicznego. W tego rodzaju sytuacjach, użycie śmiertelnej siły zawsze jest ostatecznością, która może zostać zastosowana wyłącznie, jeżeli nie ma alternatywy i tylko przez taki czas oraz w takim zakresie, jaki jest bezwzględnie konieczny i proporcjonalny. Musi istnieć podstawa prawna w prawie krajowym, a wszelkie naruszenia prawa do życia przez służby bezpieczeństwa lub inne organy państwowe muszą zostać zbadane na poziomie krajowym. Wykorzystanie uzbrojonego bezzałogowego statku powietrznego w sytuacji egzekwowania prawa rzadko kiedy będzie stanowiło legalne użycie siły. Zasada proporcjonalności mająca zastosowanie na mocy międzynarodowego prawa praw człowieka jest znacznie bardziej restrykcyjna niż w przypadku MPH, aby zapobiec sytuacjom, w których niewinni ludzie padają ofiarą takich ataków¹⁷.

Państwa, które wykorzystując uzbrojone bezzałogowe statki powietrzne, naruszają przepisy międzynarodowego prawa, są odpowiedzialne za konsekwencje. W bardzo szczególnych okolicznościach państwa trzecie, które wspomagając operacje uzbrojonych bezzałogowców, naruszają przepisy prawa międzynarodowego, mogą zostać pociągnięte do odpowiedzialności za ich udział w danych operacjach. Artykuł 16 Projektu artykułów dotyczących odpowiedzialności państw za międzynarodowe czyny niedozwolone określa odpowiednie kryteria dla tej formy odpowiedzialności

---

¹⁷ M. Szuniewicz, *Dopuszczalność selektywnej eliminacji w świetle międzynarodowych standardów praw człowieka*, [w:] D. R. Bugajski (red. nauk.), *Międzynarodowe...*, s. 48.

ści¹⁸. Sam fakt, że państwo trzecie bierze udział w wielonarodowej operacji wojskowej, w której inne państwo nielegalnie wykorzystuje uzbrojone drony, nie jest wystarczający, aby uznać, iż niniejsze państwo trzecie jest odpowiedzialne. Jeżeli państwa trzecie wyrażą zgodę na wykorzystanie ich baz lotniczych do startu uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych przeprowadzających nielegalne ataki, to mogą w przyszłości odpowiadać za takie nielegalne ataki, jeżeli wszystkie warunki wyżej wymienionego artykułu zostaną spełnione, np. wcześniejsza wiedza o nielegalności ataków. Jeżeli państwo trzecie podzieli się niejawnymi informacjami na temat określonych osób, to może w ten sposób obarczyć się odpowiedzialnością w pewnych okolicznościach, jeżeli takie informacje zostaną wykorzystane do przeprowadzenia nielegalnego ataku. Państwo dzielące się informacjami musi być świadome faktu, że państwo przeprowadzające operację realizuje politykę selektywnej eliminacji, która narusza prawo międzynarodowe, a informacje udostępnione przez państwo trzecie muszą wnieść istotny wkład do nielegalnego ataku.

Stosowanie uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych nie jest zakazane na mocy MPH, a ze względu na ich możliwości śledzenia celu z powietrza przez długi czas, są bardziej zdolne w porównaniu do innych systemów uzbrojenia, do weryfikacji statusu atakowanego celu. Uzbrojony bezzałogowy statek powietrzny może być również wykorzystany w sytuacji, gdy oczekiwane straty i zniszczenia niezamierzone można ograniczyć do minimum. Uzbrojenie, które jest zwykle odpalane z bezzałogowego statku powietrznego (bomby kierowane i rakiety powietrze-ziemia, takie jak Hellfire) to konwencjonalne bronie, które są częścią arsenału wielu państw i również nie są zakazane na mocy MPH.

Podsumowując, zaplanowany atak z użyciem bezzałogowego statku powietrznego jest zgodny z prawem na mocy MPH, jeżeli: a) spełnione zostały warunki istnienia konfliktu zbrojnego; b) atak odbywa się na terenie, do którego MPH ma zastosowanie; oraz c) atak jest zgodny ze wszystkimi obowiązującymi przepisami i ograniczeniami określonymi przez MPH w odniesieniu do prowadzenia działań wojennych. MPH nie ma zastosowania poza kontekstem konfliktu zbrojnego i użycie siły (śmiercionośnej lub innej) jest głównie regulowane przez IHRL. W przypadku występowania skutecznej kontroli nad terytorium lub osobami w sytuacjach konfliktu zbrojnego MPH nie jest jedynym systemem prawnym, który ma zastosowanie. Uzupełnia go prawo praw człowieka. We wszystkich sytuacjach, w których śmiercionośna siła zostaje lub może być użyta, zarówno w ramach, jak i poza kontekstem konfliktu zbrojnego, IHRL oprócz prawa krajowego wymaga, aby wprowadzone zostały adekwatne, przejrzyste

---

¹⁸ Zob. Projekt Artykułów Komisji Prawa Międzynarodowego dotyczący odpowiedzialności państwa za czyny niedozwolone (ang. *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*).

i niezależne procedury sprawozdawczości i monitorowania, w celu zapewnienia, iż dane działanie jest zgodne ze wszystkimi prawnymi wymogami oraz, gdzie jest to konieczne, w celu adekwatnego i szybkiego zapobiegania naruszeniom obowiązującego prawa lub ścigania i sądzenia naruszeń.

Z międzynarodowej perspektywy prawnej nowe prawo nie jest konieczne, aby konkretnie regulować stosowanie uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych. Prawo, które ma zastosowanie do ich użycia, jest dokładnie takie samo jak to, które ma zastosowanie do użycia konwencjonalnych, bojowych statków powietrznych lub innych wojskowych systemów uzbrojenia. Obecne prawo międzynarodowe jest wystarczające i może w pełni regulować tego typu operacje. Niemniej jednak istnieją ogólne kwestie prawa międzynarodowego, które wymagają dalszego wyjaśnienia. Obejmują one prawo do samoobrony przed niepaństwowymi podmiotami, wymagania związane ze zgodą na wykorzystanie broni na terytorium innego państwa oraz eksterytorialnej stosowalności prawa.

Podsumowanie

Należy podkreślić, iż uzbrojone bezzałogowe statki powietrzne nie są same w sobie zakazaną bronią na mocy prawa międzynarodowego. Ich użycie jest regulowane przez konkretne przepisy i systemy prawne w ramach prawa międzynarodowego. W zasadzie nie istnieją specjalne przepisy dotyczące stosowania uzbrojonych bezzałogowców, które odbiegają od istniejących norm prawnych. Jednakże niektóre kwestie są szczególnie istotne w sytuacjach, w których wykorzystywane są uzbrojone bezzałogowe statki powietrzne. Obejmują one: kwestie zgody, możliwość obarczenia państw trzecich odpowiedzialnością (lub współodpowiedzialnością), powoływanie się na prawo do samoobrony w odniesieniu do podmiotów niepaństwowych, czasowy i geograficzny zakres konfliktów zbrojnych, do których zastosowanie ma MPH oraz eksterytorialną stosowalność praw człowieka.

Nie ma żadnych luk w prawie międzynarodowym, które tworzyłyby próżnię prawną dla wykorzystywania uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych. Ich użycie jest w pełni objęte obowiązującym prawem międzynarodowym. Warunki i okoliczności, w których mogą być użyte, nie różnią się od zasad mających zastosowanie do wykorzystywania jakichkolwiek innych systemów uzbrojeń. Nie ma też żadnego powodu by sądzić, że istniejące międzynarodowe ramy prawne są niewystarczające, aby regulować wykorzystywanie uzbrojonych bezzałogowych statków powietrznych. Innymi słowy, jeżeli atak przeprowadzony za pomocą konwencjonalnego samolotu bojowego, takiego jak F-16, jest legalny na mocy prawa międzynarodowego, to byłby również legalny, jeżeli zostałby przeprowadzony za pomocą uzbrojonego bezzałogowca i odwrotnie. Obowiązujące

prawo jest dokładnie takie samo, niezależnie od tego, jaka platforma zostaje użyta do ataku. Wszelkie niepewności prawne dotyczą głównie szerszych zagadnień prawa międzynarodowego, które odzwierciedlają zmieniające się warunki międzynarodowe jak większa rola podmiotów niepaństwowych we wspólnocie międzynarodowej. Jednakże niniejsze kwestie nie są szczególnie związane z wykorzystaniem uzbrojonych bezzałogowców. Zgodność z obowiązującymi przepisami prawa międzynarodowego nie jest tylko obowiązkiem prawnym każdego państwa, lecz leży także w interesie wszystkich państw, włączając te, które obecnie posiadają możliwości technologiczne do stosowania takiego względnie wyrafinowanego systemu uzbrojenia jak bezzałogowe statki powietrzne o charakterze ofensywnym. Obecnie tylko nieliczne państwa posiadają takie możliwości, lecz wydaje się, iż będzie się to zmieniać. Bezzałogowe statki powietrzne stanowią zaawansowany system uzbrojenia, który w nieodległej przyszłości będzie w wyposażeniu wielu państw. Aby uniknąć ustanowienia precedensów, które mogłyby być wykorzystywane przez inne państwa lub podmioty w stosunkowo niedalekiej przyszłości, ważne jest, aby istniejące międzynarodowe ramy prawne regulujące wykorzystanie takich broni były konsekwentnie i rygorystycznie przestrzegane. Państwa muszą jednoznacznie powoływać się na funkcjonujące podstawy prawne odnoszące się do bojowego użytkowania bezzałogowych statków powietrznych. Muszą również istnieć wystarczające, proceduralne zabezpieczenia w kontekście wyboru celów i proporcjonalności ataków, które umożliwią wyciągnięcie wniosków do przyszłych interwencji.

Bibliografia

1. Antonowicz Lech, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, PWN, Warszawa, 1994.
2. Bugajski Rafał Dariusz (red. nauk.), *Międzynarodowe Prawo Humanitarne. Tom IV. Selektowna eliminacja i rozkaz wojskowy*, Wydawnictwo Akademickie Akademii Marynarki Wojennej, Gdynia, 2013.
3. Dinstein Yoram, *War, Aggression and Self-Defence*, 5th ed., Cambridge University Press, Cambridge, 2011.
4. *Drones: Myths and Reality in Pakistan*, Asia Report No. 247, International Crisis Group, 2 May, Brussels, 2013.
5. Entous Adam, Gorman Siobhan, Barnes E. Julian, *U.S. Tightens Drone Rules*, Wall Street Journal, 4 November, 2011.
6. Gill D. Terry, Fleck Dieter (red.), *The Handbook of the International Law of Military Operations*, Oxford University Press, Oxford, 2010.

7. Herikvan den Larissa, Schrijver Nico (red.), *Counter-Terrorism Strategies in a Fragmented International Legal Order: Meeting the Challenges*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013.

8. Jasica Roman, *Upowszechnianie znajomości międzynarodowego prawa humanitarnego w siłach zbrojnych*, ZN WSO im. S. Czarnieckiego, nr 2/1997, Wrocław, 1997.

9. *Konwencja o międzynarodowym lotnictwie cywilnym, podpisana w Chicago dnia 7 grudnia 1944 r. – Konwencja chicagowska*, Dz. U. z 1959 r., nr 35, poz. 212 z późn. zm.

10. *Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki*, Genewa, 10 października, 1980 r., Dz. U. z 1984 r., nr 23, poz. 104.

11. Melzer Nils, *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation on Hostilities under International Humanitarian Law*, International Committee of the Red Cross, Geneva, 2009.

12. Nasu Hitoshi, McLaughlin Robert (red.), *New Technologies and the Law of Armed Conflict*, Springer, Berlin, 2014.

13. *Report of the Expert Meeting on the Right to Life in Armed Conflicts and Situations of Occupation*, University Centre for International Humanitarian Law, 1-2 September, Geneva, 2005.

14. Rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1368 i 1371 z 2001.

15. Ruys Tom, *Armed Attack and Article 51 of the UN Charter*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

Źródła internetowe

1. Boyle J. Michael, *The Costs and Consequences of Drone Warfare*, International Affairs, Vol. 89, No. 1, January, 2013, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-2346.12002/abstract>.

2. <http://chrgj.org/wp-content/uploads/2012/10/Living-Under-Drones.pdf>.

3. <https://www.theguardian.com/world/2013/apr/12/musharraf-admits-permitting-drone-strikes>.

UTILIZATION OF ARMED UNMANNED AIRCRAFT IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL LAW

More and more common employment of armed unmanned aircraft in armed conflicts raises questions in public space about the legality of their use. Major controversy is caused by the targeted killing of militants operating from the territory of third countries, which are often not involved

in the conflict. It should be made clear that the utilization of combat unmanned aircraft is not prohibited under international law, provided that the principles of International Humanitarian Law and International Human Rights Law are observed. In other words, their use in the context of international law does not require the creation of special legal regulations and is carried out in accordance with the principles of the use of force. Also, there are not gaps in international law that could contribute to the overinterpretation of application of combat unmanned aircraft. Nevertheless, the use of armed unmanned aircraft requires consistent and rigorous compliance with international law and the creation of procedural safeguards in the context of the selection of attack targets.